

ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΗΣ

Διδάκτωρ Λαογραφίας Πανεπιστημίου Αθηνών

**«ΤΟ ΦΕΡΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΟΔΕΥΤΕΡΑΣ» ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ
ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗ**

Το «Φερμάνι της Καθαροδευτέρας» του 1929 του Λάμπρου Σταματιάδη Κάτρου είναι ένα σημαντικό κείμενο, που ο ίδιος ο συγγραφέας του φιλοδοξούσε να αποτελέσει τομή στον τρόπο που εορτάζεται η ημέρα.

Εντόπισα το κείμενο σε δυο πηγές:

α) Στο *Ροδιακόν Ημερολόγιο 1930* του Ευσταθίου Στ. Λαγκάνη, τυπωμένο στο βιβλιοπωλείο Μιχ. Β. Νοταρά στη Ρόδο, στις σελίδες 342-348 (περιέχει 51 μαντινάδες).

β) Σε παλιό τυπωμένο φύλλο χαρτιού, όπου σε κάθε όψη του υπάρχουν 4 σελίδες και διπλούμενο σχηματίζει ένα οκτασέλιδο. Το χαρτί αυτό βρήκα στο σπίτι της θείας μου Σοφίας Σκούλλου-Βουνάτσου στο Απέρι Καρπάθου. Οι διαστάσεις του είναι 34,7X25 εκ. Χειρόγραφα, με μολύβι, σημειώνεται σε αυτό «*Ενθύμιον Σεβαστή Β. Σκούλλου 1935*», καθώς ανήκε στη μητέρα μου και είχε μείνει στο πατρικό της σπίτι. Η πρώτη σελίδα περιλαμβάνει τον τίτλο «*Το φερμάνι της Καθαροδευτέρας του 1929, απαγγελθέν υπό Λάμπρου Σταματιάδου*» και τις πρώτες 7 μαντινάδες. Η δεύτερη σελίδα είναι κενή. Στην τρίτη υπάρχει φωτογραφία με τη λεζάντα «*Το γλέντι της αποκριάς κατά το οποίον απηγγέλθησαν υπό του κ. Λάμπρου Σταματιάδου τα δίστιχα. (Ο διά του σταυρού σημειούμενος είναι ο ποιητής των)*». Στις σελίδες 4-8 καταγράφονται οι υπόλοιπες μαντινάδες (8-50). Ο Λάμπρος Σταματιάδης εκτύπωσε και διένειμε το κείμενό του σε φίλους και γνωστούς σε χρόνο μεταγενέστερο (αφού περιέχει φωτογραφία του γλεντιού).

Συγκρίνοντας τα δύο κείμενα διαπιστώνω διαφορές οι οποίες εντοπίζονται σε αλλαγές λίγων λέξεων (στο *Ροδιακόν Ημερολόγιο 1930* ο λόγος είναι πιο λαϊκός) και στην ορθογραφία. Και στα δύο κείμενα παρατηρείται ασυνέπεια στην ορθογραφική απόδοση των λέξεων. Στο κείμενο στο *Ροδιακόν Ημερολόγιο 1930* προστίθεται μία ακόμα μαντινάδα, μεταξύ της 28^{ης} και 29^{ης} του διπλούμενου τυπωμένου χαρτιού. Πολύ σωστά στο *Ροδιακόν Ημερολόγιο 1930* τα δύο ημιστίχια τοποθετούνται σε μια γραμμή, ενώ στο τυπωμένο χαρτί οι μαντινάδες παρουσιάζονται τετράστιχες (με 8-7-8-7 συλλαβές). Οι τέσσερις πρώτοι στίχοι δεν είναι μαντινάδες σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο (οι δύο πρώτοι είναι ιαμβικοί οκτασύλλαβοι, ο τρίτος εν-

δεκασύλλαβος και ο τέταρτος δεκατρισύλλαβος). Οι μικρές διαφορές των δύο κειμένων δεν αλλάζουν το νόημά του.

Ήδη απ' την αρχή του ποιήματος ο Σταματιάδης δίνει το στίγμα των προθέσεών του:

*«Ακούσετε παρακαλώ
δυο λόγια, πούχω να σας πω.
Σήμερα είναι καθαροδευτέρα,
και θα τα πούμε ξάστερα και πέρα πέρα.
Δεν θέλω να σας καυχηθώ πως ξέρω και συντάσσω,
για την πικράν αλήθειαν θέλω να σας φωνάζω»¹. (μαντινάδες 1-3)*

Με τις φράσεις «θα τα πούμε ξάστερα και πέρα πέρα» και «για την πικράν αλήθειαν θέλω να σας φωνάζω» μάς προετοιμάζει ότι θα μιλήσει με τόλμη και θα αποκαλύψει πικρές αλήθειες. Ο ίδιος στο βιβλίο του «*Το ταξίδι της ζωής μου*»² γράφει σχετικά: «*Την Καθαροδευτέρα του 1929 βρέθηκα στο χωριό μου Απέρι της όμορφης Καρπάθου των Δωδεκανήσων. Λίγες μέρες πριν, θυμήθηκα με πόση μεγάλη χαρά γιορτάζαμε τις Απόκριες και ιδιαίτερα την Καθαροδευτέρα στα παιδικά μου χρόνια. Θυμήθηκα τους πολλούς και διάφορους αποκριάτικους μεταμφιεσμένους. Σκέφθηκα λοιπόν ότι δεν έπρεπε ν' αφήσουμε να περνούν οι γιορτές αυτές απλώς μόνο με τα στερεότυπα αποκριάτικα καλαμπούρια, αλλά ότι έπρεπε να τους δίνουμε μια κοινωνική και οικονομική σημασία*». Ο Σταματιάδης επομένως διαπίστωνε ότι τα αποκριάτικα έθιμα, όπως τελούνταν τότε στο χωριό του, είχαν απωλέσει την κοινωνική τους αποστολή, είχαν τυποποιηθεί και επαναλαμβάνονταν κάθε χρόνο στερεοτυπικά. Με την παρέμβασή του, προσπάθησε να τους ξαναδώσει τον επαναστατικό χαρακτήρα τους και να τα ξαναφέρει στη κοιτίδα τους, όπως επιτάσσει το πνεύμα της καρναβαλικής παράδοσης, όπως μας την παρουσίασε ο Mikhail Bakhtin³.

Πρόθεση του Σταματιάδη λοιπόν ήταν να θίξει τα κακώς κείμενα του χωριού του Απερίου. Το Απέρι είναι ένα αρχοντοχώρι της Καρπάθου, το

¹ Τις μαντινάδες μετατρέπω στη μελέτη μου σε δίστιχες, όπως πρέπει να δημοσιεύονται σωστά.

² Βλ. Λάμπρος Ι. Σταματιάδης, *Το ταξίδι της ζωής μου*, επιμέλεια Peter M. Demopoulos, Hellenic University Club of Southern California (USA), 2013. (http://www.huc.org/publications/Stamatiades_Greek_111813.pdf Ανακτήθηκε στις 5/11/2017).

³ Βλ. Mikhail Bakhtin, *Rabelais and his world*, translated by Helene Iswolsky, Indiana University Press, Bloomington 1984.

οποίο ήταν η πρωτεύουσα του νησιού έως το 1892, οπότε «ο τότε υποδιοικητής (καϊμακάμης) της νήσου Αρμένιος Οχανές Φερίτ εφέντης υπέβαλε εις την Τουρκικήν Κυβέρνησιν και την Νομαρχίαν Ρόδου, εις ην υπήγετο η νήσος, την γνώμην περί μεταφοράς της έδρας της διοικήσεως από του μεσογειακού Απερείου εις τον λιμένα Πηγαδίων»⁴. «Παρά το γεγονός ότι οι ιδιοκτησίες στα Πηγάδια ήταν σε μεγάλο βαθμό απερίτικες, εκείνοι κυρίως αντιτάχθηκαν στη μεταφορά της πρωτεύουσας εκεί. Στο πλευρό των Απεριτών συντάχθηκαν οι Βολαδιώτες, Οθείτες και Πηλιάτες, ενώ τη μεταφορά υποστήριζαν οι Μενετιάτες, καθώς βρίσκονταν κοντύτερα στα Πηγάδια. [...] Η διαμάχη συνεχίστηκε για δεκαετίες, καθώς στο Απέρι παραμένουν το Γυμνάσιο, το Γενικό Λύκειο και η μητρόπολη, η μεταφορά των οποίων αποτελούσε σημείο τριβής μέχρι λίγα χρόνια πριν»⁵.

Απερίτες –ιδίως τα υστερότοκα αγόρια– ήταν μεταξύ των Καρπαθίων που αναζήτησαν καλύτερη μοίρα στην ξενιτιά. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, που δεν μπορούσαν πια να εργάζονται εποχιακά στη Μικρά Ασία, ξενιτευτήκαν αρχικά σε χώρες της Αφρικής και αργότερα στη μακρινή Αμερική. Όταν εκείνοι οι πρωτοπόροι επέστρεψαν στο νησί τους ευκατάστατοι, τους μιμήθηκαν πολλοί υστερότοκοι αρχικά και πρωτότοκοι κανακάρηδες στη συνέχεια. Στα πρώτα χρόνια της μετανάστευσης έφευγαν μόνοι οι άντρες και άφηναν πίσω τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Είχαν την πρόθεση να παραμείνουν στον ξένο τόπο για λίγα χρόνια. Όσο η παραμονή τους παρατεινόταν, τόσο εμφανιζόταν η ανάγκη να μεταναστεύσει κοντά τους όλη η οικογένεια (γυναίκα και παιδιά). Η σωστή και σφιχτή διαχείριση (απ' τους ίδιους τους ξενιτεμένους και από τις συζύγους τους) των χρημάτων που κερδίζονταν με θυσίες στην ξένη γη, εξασφάλιζε την ταχύτερη επιστροφή των μεταναστών μας στη γενέθλια γη.

⁴ Βλ. Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Ιστορία της νήσου Καρπάθου (Δωδεκανήσου) από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα – Χρονικόν της νήσου Καρπάθου από του Ελληνοϊταλικού Πολέμου μέχρι της ενσωματώσεως αυτής εις την Ελλάδα (1948)*, τόμος Α', Επανεκδοση Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος «Εργασία και Χαρά» Όθους Καρπάθου, Αθήνα 1998² (Α' έκδ. σε τεύχη, Αθήναι 1940-1949), σελ. 51.

⁵ Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, *Η λειτουργικότητα του ανεκδοτολογικού λόγου στην κοινωνία της Καρπάθου: Λαογραφικές προεκτάσεις. Διδακτορική Διατριβή*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα 2007, σελ. 183.

Ο Λάμπρος Σταματιάδης (1897-1993) γνώριζε καλά όλα αυτά, καθώς ο ίδιος είχε μεταναστεύσει αρχικά στο Χαρτούμ του Σουδάν⁶ και μετά στην Αμερική (ήδη από το 1912). Στην Αμερική βίωσε τις απάνθρωπες συνθήκες εργασίας των εργατών. Στην αρχή δούλεψε σε καρβουνόμινες στην Κοιλάδα Πριντς Πορτ του Οχάιο. Εκεί γνώρισε τον γνωστό συνδικαλιστή John Lewis, που αγωνιζόταν να οργανώσει τους εργάτες για να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Μετά δούλεψε στα εργοστάσια σιδήρου της Πενσυλβάνιας. Εκεί αγωνίστηκε για τα δικαιώματα της εργατικής τάξης. Ο ίδιος γράφει «*Με τα λίγα καλύτερα αγγλικά μου, και με δίψα να μάθω για τις αδικίες της εκμεταλλεύτρας κοινωνίας μας, εξελίχτηκα σ' έναν συνειδητό αγωνιστή για την οικονομική λευτεριά της ανθρωπότητας από την καταραμένη αβεβαιότητα που ως δαμόκλειος σπάθη βρίσκεται πάντοτε στο λαιμό του κάθε συνανθρώπου μας*»⁷. Το 1921 επέστρεψε στην Ελλάδα και στο χωριό του. Τότε παντρεύτηκε τη Μαριγώ, μοναχοκόρη του Γιάννη και της Κυρα-νιάς Σκούλλου, το γένος παπά-Γιώργη Γεργατσούλη. Εξαιτίας του «*περί αναλογίας μεταναστευτικού νόμου*» που ίσχυε τότε στις Η.Π.Α. και επειδή έχασε την εξάμηνη προθεσμία επιστροφής, αποκλείστηκε για πέντε χρόνια στο νησί, ασχολούμενος με την καλλιέργεια των κτημάτων του.

Το φθινόπωρο του 1925 επέστρεψε στην Αμερική και εργάστηκε στα εργοστάσια σιδήρου, όπου ενίσχυσε τη δράση της Εργατικής Ομοσπονδίας για την επαναδιοργάνωση των εργατών της χώρας. Το εργοστάσιο που δούλευε έκλεισε και επέστρεψε στην καρβουνόμινα. Ύστερα από τριάνμισι χρόνια στα ξένα νοστάλησε την οικογένειά του και γύρισε στο νησί του.

⁶ Πήγε στο Χαρτούμ του Σουδάν με συνοδό του τον Βαγγέλη Ζερβουδάκη σε ηλικία δεκαπέντε ετών. Ο ίδιος, για το ταξίδι του εκεί και την εξάμηνη παραμονή του, γράφει: «*Στο Χαρτούμ ο Πατέρας μου έχτιζε εις την μεγάλη εγγλέζικη εκκλησία που χτιζόταν πάνω από έξι χρόνια. Προσλήφθηκα στο εργοστάσιο του Κωνιδάρη ως βοηθός του υδραυλικού που είχε αναλάβει την υδραυλική εγκατάσταση εις το παλάτι για τον αυτοκράτορα της Αγγλίας Γεώργιο*». Βλ. Λάμπρος Ι. Σταματιάδης, *Το ταξίδι της ζωής μου*, ό.π., σελ. 10.

⁷ Βλ. Λάμπρος Ι. Σταματιάδης, *Το ταξίδι της ζωής μου*, ό.π., σελ. 12. Πληροφορίες για τον ποιητή δίνει ο γιος του Γιώργος Σταματιάδης σε συνέντευξή του. Βλ. Γιώργος Σταματιάδης, «*Συμπαραστεκόμαστε στον ανθρώπινο πόνο*», Το περιοδικό Εθνικός Κήρυξ, Σάββατο 7-Κυριακή 8 Ιουνίου 2008, σελ. 12-13 (https://www.ekirikas.com/wp-content/uploads/2014/01/0607_08.pdf Ανακτήθηκε στις 5/11/2017). Βλ. ακόμη Μανώλης Δημελλάς, *Πρώτοι Καρπάθιοι Αμερικής, από τον φασισμό στη ταξική βία* (<http://www.24grammata.com/?p=46809> Ανακτήθηκε στις 5/11/2017).

Τότε έγραψε και απήγγειλε «*επί όνου καθήμενος*»⁸ το «*Φερμάνι της Καθαροδευτέρας*». Τον Απρίλη του 1929 επέστρεψε στην Αμερική, όπου εργάστηκε για περίπου 35 χρόνια στη Νέα Υόρκη ως σερβιτόρος στην κεντρική Λέσχη του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος στο πρώτης κατηγορίας Χοτέλ Μπίλτμορ, καθώς και στο Γουόλντορφ Αστόρια (από το 1942 ως το 1962), γνωρίζοντας επιστήμονες, πολιτικούς, θρησκευτικούς, στρατιωτικούς και εμπορικούς ηγέτες της Αμερικής και άλλων χωρών, στους οποίους εξέφραζε τις φιλελεύθερες κοινωνικές αρχές του. Αυτά τα χρόνια βοήθησε να οργανωθούν σε επαγγελματικές ενώσεις οι εργαζόμενοι σε ξενοδοχεία και εστιατόρια. Ο ίδιος γράφει ότι «*εις αναγνώριση της δράσης μου, το όνομά μου καταχωρήθηκε μεταξύ των πρώτων χιλίων αγωνιστών που προσέφεραν περισσότερο από το μερίδιό των στην τιμητική μπρούτζινη πλάκα που βρίσκεται στην είσοδο του μεγάρου της Εργατικής Ενώσεως επί της 8ης Λεωφόρου και 44 Δρόμους*»⁹.

Ας δούμε τι καταλογίζει στους συγχωριανούς του (κυρίως στις συγχωριανές του) στο «*Φερμάνι*» του:

α) Εγκατάλειψη παραγωγικών εργασιών.

Γράφει ότι οι Απερίτισσες δεν ξέρουν να κλώσουν. Επίσης ότι σταμάτησαν να σκάβουν και να περιποιούνται τις ελιές, να σπέρνουν και να θερίζουν τα χωράφια, τα οποία γέμισαν θάμνους και δασικά δέντρα. Τέλος ότι δεν περιποιούνται και δε διαθέτουν πια ζευγάρια, ενώ τα αλέτρια τα έκαψαν.

*Ούλαις αι Απερίτισσες δε ξέρου πλιο να κλώσου,
με τη δουλειά μου σ' αν ιδούν ούλαις θα μου τα δώσου.*

(μαντινάδα 9)

*Εζήτησα να κόψω ελαίς κ' είπαμου πως δε θάχου,
γιατί σ' τ' Απέρι τα δενδρά έπαψα να τα σκάφου. (μαντινάδα 11)
Γιατί το λάδι λιγοστοί το έχουν εις τ' Απέρι,
καθώς και τα χωράφια σας κανείς σας δεν τα σπέρι.
Ένοναις εγεμίσανε σπαλάθοι ρομανιάσαν,
κ' έχει πολλαίς νοικοκυραίς που παντελώς τα χάσαν.*

⁸ Στη φωτογραφία που δημοσίευσε στο διπλούμενο χαρτί φαίνεται καθαρά ο ποιητής μεταμφιεσμένος σε γυναίκα. Στο γαϊδουράκι του διακρίνονται και δύο κορίτσια. Η μητέρα μου, Σεβαστή Σκούλλου-Γεργατσούλη, έλεγε ότι το μεγαλύτερο από αυτά είναι η ίδια (γεννήθηκε το 1923 και τότε ήταν 6 ετών).

⁹ Βλ. Λάμπρος Ι. Σ τ α μ α τ ι ά δ η ς, *Το ταξίδι της ζωής μου*, ό.π., σελ. 20.

*Πουλήσα τα ζευγάργια των και τ' άλατρα τα κάψα,
γιατί σ' αν σπέρουν είν κρυά κ' οσάν θερίζου κάψα.
(μαντινάδες 23-25)*

β) Θεωρεί τις Απερίτισσες τεμπέλες.

Ήδη η τελευταία αποστροφή «γιατί σ' αν σπέρουν είν κρυά κι όσαν θερίζου κάψα», αποτελεί μια δικαιολογία που επικαλούνται για να αποφύγουν την εργασία (δεν πάνε δηλ. να σπείρουν γιατί κάνει κρύο, δεν πάνε στο θέρος γιατί κάνει ζέστη). Επίσης αναφέρει «να τρώτε και να κáϊστε, να χετε κο(λο)μέργια» (μαντινάδα 33).

γ) Οι Απερίτισσες φέρονται σαν Παρισινές

Παρακολουθούν με πάθος τη μόδα και τον κάθε νεωτερισμό σαν Παρισινές (φορούν ψηλά τακούνια, ρούχα, τσάντες, παπούτσια, πεντόλιρες στον λαιμό...). Ενδιαφέρονται μόνο να πλέκουν και να κεντούν δαντέλες και χυτά για να κοσμούν τα σπίτια τους. Θεωρεί ότι όλα αυτά τα κάνουν για να επιδεικνύονται.

*Εντύθηκα παρισινή με τσάνταν εις το χέρι,
εδώ 'χει κλίση περισσή ολόκληρο τ' Απέρι.
Την μόδα μου κυτάζασι καθώς το λίγησμά μου,
ακόμη την περπατησιάν ως και το μίλημά μου.
Γιατί ενδιαφέρεσθε και όλαις προσπαθήτε,
τον κάθε νεωτερισμό να παρακολουθήτε. (μαντινάδες 12-14)
Μήτε να σπείρου θέλου πλιο μήτε και να θερίσου,
μόνο ταντέλα(ι)ς και χυτά τα σπήτια να στολίσου. (μαντινάδα 26)*

δ) Οι συγχωριανές του μιμούνται τις παλλακίδες και δείχνουν τα γυμνά τους, ενώ η παράδοση του νησιού επιτάσσει στα κορίτσια να είναι σεμνά

*Σ' τη μόδα προσηλώθητε πούχουν οι παλακίδαις,
και τα γυμνά σας δίχνετε σ' αν νάσθαι σεις αι ίδιες.
Αυτά τα κουτσομάνικα είν' για μεγάλες χώρες
και όχι για την Κάρπαθο πουν τίμες αι κόρες. (μαντινάδες 27-28)
Μόνο των ελυμπίτισσω μ' αρέση η φορεσιά τους
μήε τσ' η γάμπες φαίνονται μήε τσαι παφταά τους. (μαντινάδα 29,
από το «Ροδιακόν Ημερολόγιο 1930» -δεν υπάρχει στο διπλούμενο χαρτί).*

ε) Είναι σπάταλες και εξανεμίζουν τις οικονομίες του άντρα τους σε γιορτές και επιδείξεις

Θεωρεί ότι με τη σπατάλη τους οι Απερίτισσες καταδικάζουν τους άντρες τους να παρατείνουν για πολλά χρόνια την παραμονή τους στην ξενιτιά.

*Κουμάσγια, γάμους, και εφτά τρέχετε με κανίσγια,
και φέρνετε τη δούλεψη τ' ανδρός σας ίσια ίσια.
Κ' οι άνδρες σας σ' την ξενητειά χρόνια πολλά θ' αργήσου,
δεν ημπορούσε πλιο να ρθου μίε να σας φιλήσου. (μαντινάδες 29-30)*

στ) Η οικονομία του χωριού τους εξαρτάται απόλυτα από την Αμερική (εισάγουν ακόμα και το αλεύρι).

*Σπολλάτι της Αμερικής π' έχει πολλά σπαρμένα,
και έρχονται τ' αλεύρια της κ' είνε κοσχυρισμένα.
Στέλλου σας της επιταγαίς της πέρνεται σ' τα χέργια,
κείναις πετού και φεύγουσι ωσάν τα περιστέργια.
Γίετε της επιταγαίς και πέρετε τ' αλεύρια,
να τρώτε και να κάϊστε να 'χετε κο(λο)μέργια. (μαντινάδες 31-33)*

ζ) Η αλόγιστη σπατάλη κατάντησε πολλές Απερίτισσες να ζουν με δα-
νεικά

*...ρούχα παπούτσια, και φαή πολλαίς σας τα χρωστούσι.
(μαντινάδα 41)*

- Οι προτάσεις του ποιητή

Το στιχούργημα ολοκληρώνεται με τις **προτάσεις του ποιητή**. Παρακι-
νεί τις συγχωριανές του να ξαναζωντανέψουν τις παραγωγικές ασχολίες
του τόπου τους και να οργανώσουν ξανά της ζωή τους στη βάση των πα-
τροπαράδοτων ηθικών αξιών¹⁰.

*Δεν πιάνουσι το τσούκουρα να παν να καθερίσου,
να σπείρου τα χωράφια των τον Μάϊ να θερίσου.
Να βάλου εις τα σπύδια των μέλαζη και σιτάρι,
να 'χουσι κάθε Σάατο σωστό το βδομαάρι.
Να πιάσουν τη κνισάρα των να ψυ(λ)οκοσκινήσου,
να βγάλουσι το πήτιρο της πούλταις να ταΐσου,
να κάμουσι αυγά πολλά να φαν και να χαρίσου.
Μόνον εκάμετε τ' αυγό 4 γρόσια τόνα,
για να κρατήτε το χιτό μαζύ με τη βελόνα.*

¹⁰ Σε άλλο στιχούργημά του ο Λ. Σταματιάδης θυμάται τις φυσικές ομορφιές του τόπου του και νοσταλγεί την παράδοση. Βλ. Λάμπρος Ι. Σ τ α μ α τ ι ά δ η ς , *Το ταξίδι της ζωής μου*, ό.π., σελ. 24-26 («Τι είναι η Κάρπαθος για μένα»).

*Τα κεντιτά και τα χιτά άχριστα απομένου,
μίες και βράστη πιάνουσι μίες κοιλιά χορτένου.
Σ' τους παπουτσιάις ολονών αναφορά θα δόσω,
να ντακουνάκια τα ψυλά για να τα χαμηλώσω.
Οι δρόμοι εις την Κάρπαθο είνε με τα χαλίκια,
στραόνου τα ντακούνια σας χαλού και τα καλίκια.*

(μαντινάδες 34-40)

Προχωρά μάλιστα περισσότερο, κάνοντας προτάσεις προωθημένες και επαναστατικές για τα δεδομένα της εποχής. Ζητά να αρθεί η αδικία που δημιουργεί το κληρονομικό δίκαιο του νησιού (πρωτοτόκια και κανακαρίκια), καταδικάζοντας τα υστερότοκα τέκνα σε υποχρεωτική μετανάστευση εξαιτίας της πλήρους αποκλήρωσής τους. Στους τελευταίους στίχους μάλιστα φαίνεται ο ποιητής-οραματιστής-επαναστάτης.

*Ας μοιρασθούσι τα προικιά εις τα παιδιά εξ ίσου,
για νάχου γην να εργασθούν σ' το τόπο μας να ζήσου.
Κάτω η πολυτέλεια κ' η ψωροπερηφάνια,
και πάρτε νέοι τ' άλατρα κορίτσια τα δραπάνια.
Σφυρί, Δραπάνι¹¹ τσ' άλατρο και η δενδροφοντεία,*

¹¹ Η αναφορά σε σφυρί και δρεπάνι υπονοεί τις κομμουνιστικές ιδέες που ασπαζόταν. Ο Σταματιάδης σε κείμενό του (1980) περιγράφει την κοινωνία για την οποία παλεύει: «Μια ανθρώπινη κοινωνία χωρίς έθνη, με δυο γλώσσες, την τοπική και τη διεθνή, και με μία σημαία δίχρωμη. Το ένα χρώμα θα συμβολίζει το αίμα μας που είναι κόκκινο, και το άλλο θα συμβολίζει την αδελφική ειρήνη και θα είναι άσπρο. Μια ανθρώπινη κοινωνία χωρίς χρήμα! Τη θέση του χρήματος θα πάρουν πλαστικές κάρτες με την φωτογραφία, με το όνομα, με το χρόνο και τόπο γεννησεως, και με το επάγγελμά μας μέσα στην ονειρώδη κοινωνία. Μια κοινωνία χωρίς πωλητές, μεσίτες και εκμεταλλευτές. Χωρίς στρατιώτες και στόλους. Χωρίς πολεμικά αεροπλάνα και πολεμικές μηχανές του αλληλοσπαραγμού. Χωρίς τους μεσάζοντες που σήμερα εκμεταλλεύονται τον ιδρώτα των άλλων, χωρίς τους μικροεπιχειρηματίες. Όλα θα ανήκουν στο λαό, όπως σήμερα έχουμε τα ταχυδρομεία, τα δημόσια σχολεία, τις εκκλησίες, πολλά νοσοκομεία, κλπ. Μια κοινωνία χωρίς κοσμήματα που σήμερα φορούμε για επίδειξη και για να γελάσουμε κάποιον ή κάποια. Με την πλαστική κάρτα θα δικαιούμεθα όλα τα μέσα της ζωής και από τα 50 και άνω θα ταξιθεύουμε για να γνωρίσουμε όλο τον κόσμο στον οποίο ερχόμαστε χωρίς να ερωτηθούμε και φεύγουμε χωρίς να θέλουμε. Όταν φεύγουμε από αυτόν τον κόσμο, το μόνο πράγμα που θα πάρουμε μαζί μας θα είναι αυτή η καρτέλα, και τίποτε άλλο. Αν αυτή η ονειρώδης κοινωνία δεν θα γεννηθεί μέσα σε λίγες δεκάδες χρόνια, τότε οπωσδήποτε η σημερινή κοινωνία θα αυτοκτονήσει με την πυρηνική ενέργεια». Βλ. Λάμπρος Ι. Σ τ α μ α τ ι ά δ η ς, *Το ταξίδι της ζωής μου*, ό.π., σελ. 37 («Η ονειρώδης κοινωνία»).

μόνον αυτά θα φέρουσι σ' το κόσμο ευτυχία. (μαντινάδες 46-48)

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Παραθέτω (πληκτρολογημένο και ψηφιοποιημένο) το «Φερμάνι της Καθαροδευτέρας» του Λάμπρου Σταματιάδη Κάτρου από το χαρτί που βρήκα στο σπίτι της Σοφίας Σκούλλου-Βουνάτσου στο Απέρι. Η επιλογή δεν είναι αξιολογική, έναντι του κειμένου του «Ροδιακού Ημερολογίου 1930» του Ευσταθίου Στ. Λαγκάνη. Απλώς το δεύτερο μπορεί εύκολα να εντοπιστεί από τον κάθε ενδιαφερόμενο. Το δημοσιεύω χωρίς διορθώσεις ή παρεμβάσεις στην ορθογραφία.

ΤΟ ΦΕΡΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΟΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΟΥ 1929

Απαγγελθέν

Υπό ΛΑΜΠΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ

-
1. *Ακούσετε παρακαλώ
δυό λόγια, πούχω να σας πω.*
 2. *Σήμεραρον είναι καθαροδευτέρα,
και θα τα πούμε ζάστερα και πέρα πέρα.*
 3. *Δεν θέλω να σας καυχηθώ
πως ξέρω και συντάσσω,
για την πικράν αλήθειαν
θέλω να σας φωνάξω.*
 4. *Η τύχη μου το θέλησε
και τούτο το σεφέρι,
κ' ευρέθηκα τις αποκρηαίς
εφέτος εις τ' Απέρι.*
 5. *Και ντύθηκα πολλώ λογιώ
διά να παραστήσω,
τους φίλους και τους χωργιανούς
να τους ευχαριστήσω.*
 6. *Εβραίος μόνος ντύθηκα
και 'πούλου καμπανέλια,*

- και ψούνισαν νοικοκυρές
κι' όμορφα κοριτσέλια.
7. Επούλησα παχαρικό
που θε να βοηθήση,
όπιος δεν έκαμε παιδί
σίγουρα να ποκτήση.
8. Πανωχωρίτισα γενά
μ' αγράτιν εις το χέρι,
μαύρα μαλιά και κατσαρά
πολλά κλωσα σ' τ' Απέρι.
9. Ούλαις αι Απερίτισες
δε ξέρου πλιο να κλώσου,
και τη δουλειά μου σ' αν ιδούν
ούλαις θα μου τα δώσου.
10. Γιατί το κλώθω παστρικά
και όλο με τη τάξη,
προπάντω δε το κατσαρό
το κάνω σα μετάξι.
11. Εζήτησα να κόψω ελαίς
κ' είπαμου πως δε θάχου
γιατί σ' τ' Απέρι τα δενδρά
έπαψα να τα σκάφου.
12. Εντύθηκα παρισινή
με τσάνταν εις το χέρι,
εδώ 'χει κλίση περισσή
ολόκληρο τ' Απέρι.
13. Την μόδα μου κυτάζασι
καθώς το λίγησμά μου,
ακόμη την περπατησιάν
ως και το μίλημά μου.
14. Γιατί ενδιαφέρεσθε
και όλαις προσπαθήτε,
τον κάθε νεωτερισμό
να παρακολουθήτε.
15. Σήμερον ήρτα 'πο μακρυά
αυγά να σας πουλήσω,

- και μη με περιπαίζετε (για τη προφορά)
γιατί θα σιωπήσω.
16. Τ' αυγά μου είνε δύκροκα
σytάκα του αφσιάρτη,
δρίλλα και διαλεκτά τυργιά
άλλη καμιά δε τ' άχη.
17. Έχω φροκάλια τσ' είν' καλά
πολύ σφυχτοδεμένα,
και ψωμαθούκαις κ' είν' γεραίς
καλάθια πλουμισμένα.
18. Πάρτετε Απερίτησαις
πάρτε νοικοκυραίς,
πάρτε ταις ψωμαθούκαις μου
που 'ναι καλαίς γεραίς.
19. Λέου μου πως πουλώ ακριβά
και σκέβγομαι να φύγω,
να πάω πίσω σ' το χωργιό
μα βερεσέ δε δίνω.
20. Πεσίνοι θέλω το παρά
εις ότι τσ' αν πουλήσω,
γιατί χρωστού μου τσ' είν' πολλά
και θε να φαληρίσω.
21. Πουλώ και με τ' αμύγδαλα
είτε και με το λάδι,
ή με κρασί ή με ρακί
και μ' ότι άλλο λάχι.
22. Μα προτιμώ τα μύγδαλα
να φάση τα παιδιά μου,
που είνε η ορπία μου
και η παρηγοριά μου.
23. Γιατί το λάδι λιγοστοί
το έχουν εις τ' Απέρι,
καθώς και τα χωράφια σας
κανείς σας δεν τα σπέρι.
24. Ένοιαις εγεμίσανε
σπαλάθιοι ρομα(ν)ιάσαν,

- κ' έχει πολλαίς νυκοκυραίς
που παντελώς τα χάσαν.
25. Πουλήσα τα ζευγάργια των
και τ' άλατρα τα κάψα,
γιατί σ' αν σπέρουν είν κρυά
κ' οσάν θερίζου κάψα.
26. Μήτε να σπείρου θέλου πλιο
μήτε και να θερίσου,
μόνο ταντέλα(ι)ς και χυτά
τα σπήτια να στολίσου.
27. Σ' τη μόδα προσηλώθητε
πούχουν οι παλακίδαις,
και τα γυμνά σας δίχνετε
σ' αν νάσθαι σεις αι ίδιες.
28. Αυτά τα κουτσομάνικα
είν' για μεγάλες χώρες
και όχι για την Κάρπαθο
πουν τίμες αι κόρες.
29. Κουμάσχια, γάμους, και εφτά
τρέχετε με κανίσχια,
και φέρνετε τη δούλεψη
τ' ανδρός σας ίσια ίσια.
30. Κ' οι άνδρες σας σ' την ξενητειά
χρόνια πολλά θ' αργήσου,
δεν ημπορούσε πλιο να ρθου
μίε να σας φιλήσου.
31. Σπολλάτι της Αμερικής
π' έχει πολλά σπαρμένα,
και έρχονται τ' αλεύρια της
κ' είνε κοσχνισμένα.
32. Στέλλου σας της επιταγαίς
της πέρνεται σ' τα χέργια,
κείναις πετού και φεύγουσι
ωσάν τα περιστέργια.
33. Γίετε της επιταγαίς
και πέρετε τ' αλεύρια,

- να τρώτε και να κáιστε
να 'χετε κο(λο)μέργια.
34. Δεν πιάνουσι το τσούκουρα
να παν να καθερίσου,
να σπείρου τα χωράφια των
τον Μάϊ να θερίσου.
35. Να βάλου εις τα σπíδια των
μέλαζη και σιτάρι,
να 'χουσι κάθε Σάατο
σωστό το βδομαάρι.
36. Να πιάσουν τη κνισάρα των
να ψυ(λ)οκοσκινήσου,
να βγάλουσι το πήτιρο
της πούλταις να ταΐσου,
να κάμουσι αυγά πολλά
να φαν και να χαρίσου.
37. Μόνον εκάμετε τ' αυγό
4 γρόσια τόνα,
για να κρατήτε το χιτό
μαζύ με τη βελόνα.
38. Τα κεντιτά και τα χιτά
άχριστα απομένου,
μίε και βράστη πιάνουσι
μίε κοιλιά χορτένου.
39. Σ' τους παπουτσίαις ολονών
αναφορά θα δόσω,
τα ντακουνάκια τα ψυλά
για να τα χαμηλώσω.
40. Οι δρόμοι εις την Κάρπαθο
είνε με τα χαλίκια,
στράόνου τα ντακούνια σας
χαλού και τα καλίκια.
41. Εις το λαιμό πεντόλιρα
ακούω και χτυπούσι,
ρούχα παπούτσια, και φαή
πολλαίς σας τα χρωστούσι.

42. Πού πήγε το νοικοκυργιό
πούχαν αι παλαιαί σας,
όχου σκοπό τον έχουσι
εσάς αι κεφαλαί σας.
43. Απέρι υπερήφανο
πού πήγα τα κεφάλια,
κ' έμεινες απροστάτευτο
κ' εις σε χαμένα χάλια.
44. Απέρι υπερύφανο
που μοιάζεις σαν Ευρώπη,
πού πήγαν οι μεγάλοι σου
κ' οι σοβαροί άνθρωποι.
45. Όχου και τία κάϊσται;
τσαι τία καρτεράται,
τσαι δεν αλλάζεται σκοπώ
τσαι δε μετανοάται.
46. Ας μοιρασθούσι τα προικιά
εις τα παιδιά εξ ίσου,
για νάχου γην να εργασθούν
σ' το τόπο μας να ζήσου.
47. Κάτω η πολυτέλεια
κ' η ψωροπερηφάνια,
και πάρτε νέοι τ' άλατρα
κορίτσια τα δραπάνια.
48. Σφυρί, Δραπάνι τσ' άλατρο
και η δενδροφυτεία,
μόνον αυτά θα φέρουσι
σ' το κόσμο ευτυχία.
49. Συγνώμη που τους ποιητάς
και τους γραμματισμένους,
γιατί τους στίχους μου καλά
δεν έχω συνταγμένους.
50. Ταις συμβουλαίς που φώναξα
καλά να σιλουάσθαι,
τσ' όλοι σας κάθε αποκρηά
και μένα να θυμάσθαι.

